

XVIII

a m ž i a u s
studijos

4

LIETUVOS

Didžioji Kunigaikštystė

Visuomenė. Kasdienybės istorija

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

XVIII
a m ž i a u s
studijos

4

LIETUVOS
Didžioji Kunigaikštystė
Visuomenė. Kasdienybės istorija

Sudarytoja
RAMUNĖ ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ

Lietuvos istorijos
institutas

Vilnius
2018

XVIII amžiaus studijos | Eighteenth-Century Studies

Recenzuojamas tęstinis mokslo leidinys, leidžiamas nuo 2014 m. | Peer-reviewed journal published since 2014.

Redakcinė kolegija | Editorial Board

Pirmininkė | Editor-in-Chief

Prof. dr. Ramunė ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ

Lietuvos istorijos institutas

Atsakingasis sekretorius | Editorial Secretary

Dr. Adam STANKEVIČ

Lietuvos istorijos institutas

Dr. Lina BALAIŠYTĖ

Lietuvos kultūros tyrimų institutas

Prof. dr. Richard BUTTERWICK-PAWLIKOWSKI

Europos koledžas Natoline, Londono universiteto koledžas |

College of Europe, Natolin, University College London

Prof. habil. dr. Jolanta GELUMBECKAITĖ

Frankfurto prie Maino Goethe's universitetas | Goethe-Universität Frankfurt am Main

Doc. dr. Liudas GLEMŽA

Vytauto Didžiojo universitetas

Doc. dr. Robertas JURGAITIS

Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo akademija

Prof. habil. dr. Janina KAMIŃSKA

Varšuvos universitetas, Pedagogikos fakultetas | Uniwersytet Warszawski, Wydział Pedagogiczny

Doc. habil. dr. Ilja LEMEŠKIN

Prahos Karolio universitetas, Baltistikos centras | Univerzita Karlova v Praze

Dr. Andrejus MACUKAS | канд. гіст. н. Андрэй МАЦУК

Baltarusijos mokslų akademijos Istorijos institutas |

Інстытут гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі

Prof. habil. dr. Dariusz ROLNIK

Katovicų Silezijos universitetas | Uniwersytet Śląski w Katowicach

Dr. Gintautas SLIESORIŪNAS

Lietuvos istorijos institutas

Dr. Asta VAŠKELIENĖ

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

Prof. habil. dr. Andrzej B. ZAKRZEWSKI

Varšuvos universitetas, Teisės istorijos institutas | Uniwersytet Warszawski, Wydział Prawa i Administracji

Svetainė internete | Website <http://www.istorija.lt/journals/xviii-amziaus-studijos/>

Redakcinės kolegijos adresas | Contact address

Lietuvos istorijos institutas

Kražių g. 5, 01108 Vilnius, Lietuva

El. paštas smigelskyte.stukiene@gmail.com

Knygos leidybą pagal „Valstybinę lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 metų programą“ finansavo Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. S-LIP-18-7)

Sponsored by the Research Council of Lithuania

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės

Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

© Sudarymas, Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, 2018

© Straipsnių autoriai, 2018

© Lietuvos istorijos institutas, 2018

ISBN 978-609-8183-45-0

ISSN 2351-6968

TURINYS

- Pratarmė / *Ramunė Šmigelskytė-Stukienė* ... 8
Foreword / *Ramunė Šmigelskytė-Stukienė* ... 12

KASDIENYBĖS ISTORIJS

VIENUOLIJŲ GYVENIMAS

Andrea Mariani

- Świat rzeczy jezuitów w nieświeżu i w słucku. Między wymogami życia zakonnego a tożsamością szlachecką ... 20
Daiktiskasis Nesvyžiaus ir Slucko jėzuitų pasaulis. Tarp dvasininko luomo reikalavimų ir bajoriškosios tapatybės. *Santrauka* ... 57

Martynas Jakulis

- Nobiles pauperes*: Vilniaus misionierių špitolės globotiniai XVIII a. ... 58
Nobiles pauperes: The Clientele of the Congregation of Mission Hospital in Eighteenth-Century Vilnius. *Summary* ... 72

Asta Vaškeliėnė

- Etiketas ir buitinis reformuotoje XVIII a. antrosios pusės Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pijorų edukacijoje: lyginamasis tyrimas ... 73
Etiquette and Household Routine in the Education of Piarists in the Second Half of the 18th Century in the Grand Duchy of Lithuania: Comparative Study. *Summary* ... 96

BAJORIŠKOJI ERDVĖ

Adam Stankevič

- Merkinės seniūno Mato Ogińskiego kasdienybė: ūkinių ir teisminių reikalų verpetuose ... 98
Daily Routine of Elder of Merkinė Mateusz Ogiński: in the Vortexes of Economic and Legal Matters. *Summary* ... 115

Ramunė Šmigelskytė-Stukienė

- Veiklios moters kasdienybė: epizodas iš Izabelės Liudvikos Borch-Pliaterienės (1752–1813) gyvenimo ... 116
Daily Life of an Active Woman: Episode from the Life of Izabela Ludwika Borch Platerowa (1752–1813). *Summary* ... 143

Daiva Milinkevičiūtė

Tarp dviejų kolonų: XVIII a. pabaigos – XIX a. pradžios Vilniaus masonų kasdienybė simbolikoje ... 144

Between Two Pillars: Daily Life in the Symbolism of the Late Eighteenth Century Masons of Vilnius. *Summary* ... 163

Marius Daraškevičius

„Magiškasis kambarys“: gyvybinga ir prisitaikanti vaistinėls tradicija

Lietuvos bajorų namuose ... 164

‘The Magical Room’: Lively and Adaptive Tradition of a Still Room in Manor Houses of the Lithuanian Nobles. *Summary* ... 195

KARIO KASDIENYBĖ

Valdas Rakutis

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kariuomenės kasdieninio gyvenimo standartai 1764–1788 m. ... 198

Standards of Ordinary Life in the Armed Forces of the Grand Duchy of Lithuania in 1764–1788. *Summary* ... 217

Eduardas Brusokas

1794 m. sukilėlių viešieji renginiai Vilniuje ... 218

Public Events Held by the Rebels of 1794. *Summary* ... 228

Lina Balaišytė

Rusų karininkija kasdieniniame ir šventiniame XVIII a. Vilniaus gyvenime: taikaus sugyvenimo regimybė ... 229

Russian Officers in Everyday and Festive Life in Eighteenth Century in Vilnius: the Semblance of Peaceful Coexistence. *Summary* ... 242

SOCIALINIAI RYŠIAI

Gintautas Sliesoriūnas

Lietuvos respublikonų suvažiavimai Vilniuje 1701 m.: bandymai įtvirtinti antisapieginio judėjimo iškovotą valdžią ... 246

1701 Lithuanian Republican Conventions in Vilnius: Attempts to Consolidate Power Won by the Anti-Sapegian Movement. *Summary* ... 268

Anna Lepalczyk

Situacija społeczna kowieńskich ewangelików augsburskich w świetle tumultu z 1765 roku ... 269

Kauno evangelikų liuteronų visuomeninė padėtis 1765 m. sąmyšio šviesoje. *Santrauka* ... 283

Piotr Pilarczyk

Modernizacja wymiaru sprawiedliwości. Reformy Sądu Komisji Skarbu Wielkiego Księstwa Litewskiego (1765–1791) ... 284
Nuosprendžių modernizacija. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės išdo komisijos teismo reformos 1765–1791 m. *Santrauka* ... 298

Domininkas Burba

Tiltai ir keltai kaip XVIII amžiaus Vilniaus pavieto bajorų teisinių ginčų objektai ir nusikaltimų erdvės ... 299
Bridges and Ferries as Objects of Dispute and Crime Locations among Eighteenth Century Nobles of Vilnius District. *Summary* ... 317

Александр Довнар / Aleksandras Dounaras

Реформа управления города Высокое (Брестское воеводство) 1794 года ... 319
Lietuvos Aukštojo Bresto vaivadijoje valdymo reforma 1794 m. *Santrauka* ... 364

ANOTACIJOS

Domininkas Burba. *Smurtiniai bajorų nusikaltimai ir bausmės XVIII amžiaus Vilniaus paviete*, Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla, 2016. – 384 p. ISBN 978-609-471-085-8 / *Ramunė Šmigelskytė-Stukienė* ... 366

Wojciech Szafranski. *Józef Weysenhoff – polityk, prawnik, legislator czasów Oświecenia*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 2017. – 573 p. ISBN 978-83-232-3203-2 / *Ramunė Šmigelskytė-Stukienė* ... 368

Dariusz Rolnik. *Województwo mińskie i Jeleńscy w życiu publicznym Rzeczypospolitej w latach 1764–1795 w świetle ich korespondencji*, Katowice: Wydawnictwo uniwersytetu Śląskiego, 2018. – 238 p. ISBN 978-83-226-3124-9 / *Ramunė Šmigelskytė-Stukienė* ... 371

Ilustracijų sąrašas ... 372

Asmenvardžių rodyklė ... 375

Vietovardžių rodyklė ... 387

MERKINĖS SENIŪNO MATO OGINSKIO KASDIENYBĖ: ŪKINIŲ IR TEISMINIŲ REIKALŲ VERPETUOSE

ADAM STANKEVIČ

Lietuvos istorijos institutas

Anotacija. Straipsnyje nagrinėjami kai kurie Merkinės seniūno, vaito ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kariuomenės petihorų dalinio pulkininko Mato Oginskio (1738–1786) biografijos ir kasdienybės epizodai. Remiantis Lietuvos valstybės istorijos archyve Oginskių fonde (f. 1177) saugomais dokumentais, teigiama, jog ūkio priežiūra ir bylinėjimasis teismuose buvo pagrindiniai M. Oginskio užsiėmimai, juo labiau jog nei politinės, nei visuomeninės karjeros jis faktiškai nedarė. Merkinės seniūnas asmeniškai rengdavo nuordymus valdų ekonomams, kontroliavo, kaip jie buvo vykdomi. M. Oginskis bylinėjosi daugelyje Lietuvos teismų ir, sprendžiant iš jo laiškų, tiesiog gyveno teisminiais reikalais, gilinosi į teisės niuansus bei naudojosi įvairiomis galimybėmis paveikti teismo procesą sau naudinga linkme (užmegzdavo pažintis su teisėjais, ieškodavo trečiųjų asmenų užtarimo, rašė laiškus teisėjams ir pats vykdavo į posėdžius).

Reikšminiai žodžiai: Merkinės seniūnija, Oginskiai, kasdienybė, ūkis, teismai.

Garsios Lietuvos didikų giminės palikuonis Matas Oginskis (1738–1786) istoriografijoje nesulaukė daug dėmesio. Jis nepadarė nei politinės, nei visuomeninės karjeros, o mokslinėje literatūroje labiausiai yra žinomas dėl Merkinės seniūnijos valdymo¹ ir dėl jo dvare laikytos kapelos². Lietuvos valstybės istorijos archyve Oginskių fonde (f. 1177) saugomos bylos leidžia geriau apibūdinti šią istorinę asmenybę, išplėsti mūsų žinias apie XVIII a. antrosios pusės Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės visuomenę, atskleisti jos narių kasdienio gyvenimo epizodus³.

1 Dalis su jo veikla Merkinėje susijusių dokumentų buvo paskelbta leidinyje: *Lietuvos magdeburginių miestų privilegijos ir aktai*, t. V: *Merkinė*, sudarė Algirdas Baliulis, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2007.

2 Laima Kiauleikytė, Muzikinės kunigaikščio Mykolo Kleopo Oginskio pažiūros – epochų virsmo atspindžiai, in: *Kunigaikščiai Oginskiai Lietuvos istorijoje. Kultūrinės veiklos pėdsakai*, d. 1, sudarytoja Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2010, p. 174.

3 Kasdienybės sąvoka ir struktūra istoriografijoje apibrėžiama nevienodai, o naujausi teoriniai tyrimai atskleidžia, jog riba tarp kasdieniško ir nekasdieniško tampa vis sunkiau apčiuopiama, plačiau žr.: Aivas Ragauskas, XVI–XVIII a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės miestiečių kasdienio gyvenimo tyrimai šiuolaikinėje lietuvių istoriografijoje, in: *Lituanistica*, 1997, Nr. 3 (31), p. 121–129; Н. Л. Пушкарева, Предмет и методы изучения „истории повседневности“, in:

Minėtame fonde vyrauja informacija, susijusi su M. Oginskio nekilnojamojo turto valdymu ir administravimu, tai teisinio ir ūkinio pobūdžio dokumentai, taip pat gana gausi jo korespondencija (vyrauja laišakai, rašyti ekonomams ir įgaliotiniams teismuose). Atskirai verta paminėti kelias M. Oginskio nurodymu sudarytas rankraštinės knygas. Pirmą, tai rankraštis, kuriame randame nurašytus M. Oginskio laiškus ir nurodymus ekonomams, giminaičiams švenčių proga rašytus sveikinimus, Seime ir Abiejų Tautų Respublikos valdovui pasakytų kalbų tekstus⁴. Antra, tai 1764–1774 m. M. Oginskio nurodymai, duodami valdų ekonomams, įgaliotiniams teisme ir kitiems asmenims, surašyti į rankraštinę „įvairių potvarkių knygą“⁵. Šių ir kitų šaltinių analizė leidžia spėti, jog ūkio priežiūra ir bylinėjimasis teismuose Oginskiui kaip tik ir buvo rutiniški užsiėmimai, daromi diena iš dienos.

Matas Oginskis gimė 1738 m. Vitebsko kašteliono Stanislovo Oginskio ir jo žmonos Marijonos, kuri taip pat buvo Oginskytė, šeimoje⁶. 1748 m. kovo 9 d. S. Oginskis kartu su žmona buvo įvesdinti į Merkinės seniūniją, kurią įsigijo iš Palenkės vaivados Mykolo Sapiegos⁷. Tačiau po trijų mėnesių tėvas mirė ir seniūnija motinos rūpesčiu atiteko sūnui, kuris nominaliniu seniūnu tapo sulaukęs vos dešimties metų. Vėliau, keturiolikos metų amžiaus, pagal valdovo Augusto III privilegiją jis tapo ir Merkinės vaitu⁸. Kadangi S. Oginskis turėjo petihorų dalinį, todėl sūnus tapo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kariuomenės petihorų dalinio pulkininku, o vėliau iš karaliaus Stanislovo Augusto gavo Šventojo Stanislovo kavaleriaus ordiną. 1762 m., sulaukęs dvidešimt keturių metų, Vitebsko seimelyje jis buvo išrinktas pasiuntiniu į Seimą, bet nežinome, kad būtų kuo nors jame pasižymėjęs⁹. Šiuo epizodu jo politinė karjera ir pasibaigė. 1763 m. gruodžio mėnesį jis vedė Minsko kaštelionaičio Juozapo Liubeckio našlę Dorotą

Этнографическое обозрение, 2004, Nr. 4, p. 3–19; Wiesława Martyniuk, Mariaż codziennosci z niecodziennoscia. W kręgu definicyjnych ujęć, in: *Forum oświatowe*, 2011, Nr. 2 (45), p. 41–55.

4 76 lapų apimties knyga apima daugiausiai laiškus, rašytus 1765–1768 m. laikotarpiu (tiesa, esama ir pavienių dokumentų iš ankstesnių metų), tačiau neabejotina, jog tai tik dalis išlikusio rankraščio (Lietuvos valstybės istorijos archyvas (toliau – LVIA), f. 1177, ap. 1, b. 6275), nes kitoje vietoje (*Ibid.*, b. 5787) randame puslapius, pažymėtus Nr. 170–179, kurie apima Merkinės seniūno laiškus, rašytus 1785 metais. Minėtame rankraštyje ne visada įmanoma nustatyti tikslią datą, tačiau visais atvejais galima identifikuoti metus (laiškai buvo nurašomi chronologine seka), o kartais buvo pateikiama ir detalesnė informacija (konkretus mėnuo, diena ir parašymo vieta).

5 LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 3617.

6 Andrzej Link-Lenczowski, Ogiński Stanisław Jerzy, *Polski Słownik Biograficzny*, t. XXIII/4, s. 99, Wrocław, etc., 1978, p. 637–638.

7 Trakų vaivadijos vaznio Jono Stanislovo Zaleskio patvirtinimas apie įvesdinimą, LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 470, l. 15v.

8 *Lietuvos magdeburginių miestų privilegijos ir aktai*, t. V: *Merkinė*, p. 452–453.

9 Minėtoje rankraštinėje knygoje pateikiama trumpa kalba, kuri buvo pasakyta „valdant Augustui III“ prieš Seimo maršalo rinkimus, žr. LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 6275, l. 12v. 1766 m. balandį rašytame laiške savo uošvei, Gostynio kašteliono žmonai Liudvikai Zaluskytei-Osolinskienei (z *Zaluskich Ossolińska*), teigė, kad nenori būti pasiuntiniu į Seimą dėl nepalankios politinės konjunktūros (*Ibid.*, l. 16v). Jis planavo tapti pasiuntiniu į 1768 m. Seimą, bet jam sutrukdė prieš jį nukreiptas sprendimas už akių.

Osolinskaitę. Tačiau jiedu vaikų nesusilaukė – žmona mirė 1782 m. kovo mėnesį (buvo palaiduota tų pačių metų rugsėjo 15 d. Mikuline, prie Oršos). M. Oginskis mirė 1786 m. balandžio 27 d., po mėnesio palaidotas šalia savo žmonos Mikuline.

M. Oginskis neužėmė jokių pareigybių valstybėje, tačiau sukaupė nemažai nekilnojamojo turto. Marijona Oginskienė po vyro mirties perleido savo sūnui ne tik Merkinės (Trakų vaivadijoje), bet taip pat Žukovo (Mscislavo vaivadijoje) ir Verbų (Vilniaus vaivadijoje) seniūnijas, kurių 1769 m. jis buvo priverstas atisakyti pilnametystės sulaukusio brolio Aloyzo naudai¹⁰. 1763 m. vasario 15 d., po motinos mirties, abu sūnūs buvo įvesdinti į Mikulino¹¹ valdą Vitebsko vaivadijoje – Mikulino miestą ir Borkovo (*Borkow*) palivarką¹². Po vedybų¹³ M. Oginskis 1763 m. gruodžio 28 d. buvo įvesdintas į Liubavičių valdas Oršos paviete (dar vadintas grafyste) – miestelį, šalia buvusį dvarą ir palivarkus¹⁴. Nuo šiol šeima dažniausiai gyvendavo Liubavičiuose, tačiau neretai lankydavosi ir Merkinėje. Po pirmojo valstybės padalijimo ši valda atsidūrė Rusijos valstybės teritorijoje, o 1776 m. giminaičiai jam perleido ir kai kurias ten pat buvusias valdas. Darsūniškio seniūnienė Antanina Oginskienė ir jos sūnus Vaiguvos seniūnas Ignotas tų metų sausio 29 d. perleido Matui valdas, pavadintas Rusų Varšuva (*Warszawa Ruska*) ir Bialyničiai (*Białynicze*), o Elena Oginskienė jam perleido Starosėlės (*Starosiele*) valdą¹⁵. Po žmonos mirties M. Oginskis persikėlė į senas Oginskių valdas Mikuliną: jose išskirtame palivarke – Mateušave (*Mateuszowo*) jis aktyviai darbavosi puošdamas naujai pastatytus rūmus, kuriuos suprojektavo Andriejus Piaskunovičius¹⁶.

Tačiau, nepaisant nemenko nekilnojamojo turto ir nemažų pajamų¹⁷, finansinė M. Oginskio padėtis niekada nebuvo gera. Vos sulaukęs pilnametys-

10 LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 688, l. 1; b. 698, l. 1. Tiesa, brolis gyveno neilgai, 1772 m. jau buvo miręs.

11 Mikulino, *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego*, t. VI, Warszawa, 1885, p. 412.

12 LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 4050, l. 1–2.

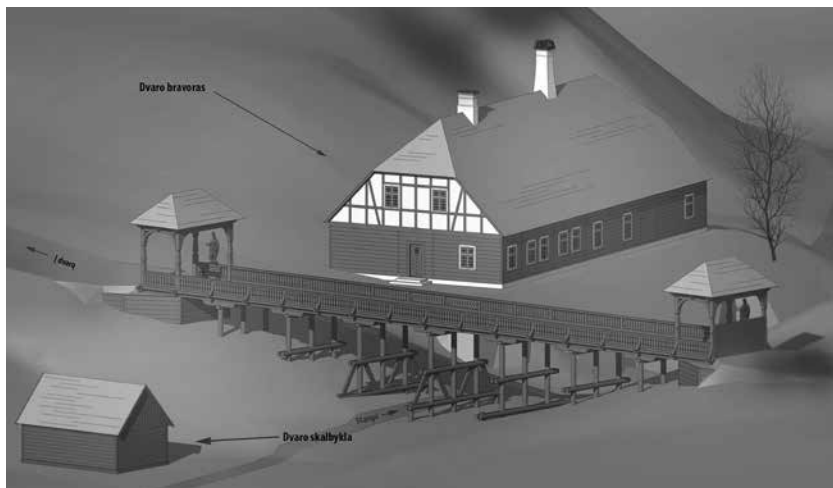
13 1763 m. gruodžio mėnesio 13 d. Liubavičiuose, pasirašydamas vedybinę sutartį, M. Oginskis įsipareigojo išrūpinti teisę, kad po jo mirties Merkinės seniūnija liktų Dorotos Oginskienės rankose. Didelėmis pastangomis tai jam pavyko pasiekti, padedant giminaičiams, tik 1768 m. Apie tai, kad išrūpino tokią teisę tų metų kovo 7 d. rašytame laiške Merkinės seniūną informavo jo teta, Vilniaus kaštelionienė Elena Oginskienė, LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 5771, l. 10. Kaip paaiškėjo vėliau, šios pastangos buvo nereikalingos, nes žmona mirė anksčiau už vyrą.

14 LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 3585, l. 1–4, 11.

15 Įvesdinimo, atlikto 1776 m. balandžio 23 d., dokumentai, LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 3937, l. 1–1v, 3–3v.

16 LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 3944, l. 122. 1784 m. rugpjūčio 25 d. M. Oginskis sudarė kontraktą su Juozapu Sobockiu, kuris naujuose rūmuose įsipareigojo išdažyti lubas, panelius, duris, langų rūmus ir langines švelnių atspalvių dažais, tinkančiais prie apmušalų, *Ibid.*, b. 4791, l. 1. Šioje valdoje taip pat buvo pastatyta nauja koplyčia, į kurią iš Liubavičių koplyčios buvo pervežti liturginiai indai, šventųjų paveikslai (beje, tarp jų buvo du, kuriuose vaizduotas dangiškasis M. Oginskio globėjas – šv. Matas).

17 Nežinome, kokias pajamas teikė rusėniškos M. Oginskio valdos, bet Merkinės seniūnija kasmet duodavo apie 20 tūkst. auksinių įplaukų (neskaitant pajamų iš kertamo miško). Štai 1764 m. pajamos iš seniūnijos (neatskaičius mokesčių valstybei) siekė 28 849 auksinus, o 1766 m. – 28 628 auksinus (atskaičius mokesčius valstybei – 21 730 auksinų), LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 476, l. 1–3.

1. Merkinės dvaro bravoras, tiltas ir skalbykla. Hipotetinės rekonstrukcijos autoriai Žygmantas Buržinskas ir Vytenis Jonas Sinkevičius.

tės, jis pradėjo skolintis dideles pinigų sumas ir neilgai trukus įklimpo į skolas. Pranciškus Kačanovskis, šaukdamas M. Oginskį į Trakų pilies teismą dėl negrąžintos 8 tūkst. auksinų skolos, minėjo 1761 m. rašytą Merkinės seniūno laišką, kuriame šis guodėsi jau kelerius metus įklimpęs į dideles skolas, esą pinigų trūko tiek kreditoriams, tiek būtinosioms išlaidoms¹⁸. Tuo metu ir vėliau M. Oginskis savo laiškuose valdų administratoriams ir įgaliotiniams nuolat prašė ieškoti būdų pasiskolinti pinigų¹⁹. 1766 m. viduryje apie savo blogą finansinę padėtį (dėl kurios kaltino buvusį savo dvaro maršalą) jis guodėsi bičiuliui, Minsko žemės teismo teisėjui Ignotui Karnickiui (*Ignacy Karnicki*): „Tarytum ką tik baigiau mokyklą, taip viskuo turiu iš naujo pasirūpinti, žirgais, vežimais, žodžiu viskuo.“²⁰ Tuo metu laiškuose Merkinės ekonomui M. Oginskis pabrėžė būtinybę taupyti – maisto produktais apsirūpinti patiems, naudotis seniūnijos resursais, bet jų nepirkti²¹. 1768 m. sausio 29 d. laiške dėdei, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didžiajam maršalui Ignotui Oginskiui, jis patvirtino paleidęs gandą apie seniūnijos perleidimą: „[...] nes visi, važiuodami į Varšuvą pas valdovą ir iš Varšuvos, užvažiuodavo į dvarą, reikalaudavo sau patogumų, ypač giminės,

18 1765 m. sausio 9 d. Trakų pilies teismo sprendimas, LVIA, Senieji aktai (toliau – SA), b. 5924, l. 1002–1111v.

19 Pvz., 1766 m. kovo 6 d. laiške S. Michnevskiui įpareigojo stengtis iš Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kariuomenininko Jono Piaseckio (*Jan Piasecki*) pasiskolinti 100 tūkst. auksinų, sutinkant mokėti 7 arba 8 proc. palūkanų, garantuoti jas Mikulino valda, bet į ją neįvesdinant, nebent pasižadant tai padaryti tuo atveju, jeigu per nustatytą terminą nebus sumokėtos palūkanos, bei įtikinėti, kad skola bus grąžinta laiku, LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 3617, l. 23.

20 LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 6275, l. 17–17v.

21 *Ibid.*, l. 13v.

todėl vengdamas tokių išlaidų paleidau tokį gandą ir Grochovskį paskyriau paseniūniu.²²

1766–1767 m. M. Oginskiui nuolat įkyrėdavo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės išdininkas Mykolas Bžostovskis, kuris jį visaip įkalbinėjo parduoti jam Merkinės seniūniją arba iškeisti ją į Astrynos seniūniją. Pastarasis norėjo sujungti Merkinės seniūniją kartu su savo valdytomis ir šalia buvusiomis Varėnos ir Daugų seniūnijomis, bet M. Oginskis atsisakė²³. Tačiau vėliau M. Oginskis savo valdas ar jų dalis (atskirus palivarkus) vis dažniau išnuomodavo kitiems asmenims. Taip valdos buvo alinamos, bet buvo būdas greitai gauti grynųjų pinigų. Štai 1768 m. balandžio 23 d. iš Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kariuomenės generolo adjutanto Jokūbo Konarskio (*Jakub Konarski*) ir jo žmonos Elenos skolinosi 28 641 auksiną, už tai trims metams jiems išnuomojo Ilgininkų palivarką²⁴. 1771 m. birželio 1 d. už 4 tūkst. auksinų užstatė Paulenkos kaimą Ašmenos medžiokliui Jurgiui Radzevičiui (*Jerzy Radzewicz*) ir jo žmonai Reginai²⁵. 1776 m. balandžio 23 d. už 12 tūkst. auksinų trims metams išnuomojo Kudrėnų palivarką valdovo šambelionui Aleksandrui Konarskiui ir jo žmonai Elžbietai²⁶ ir t. t. 1778 m. pabaigoje M. Oginskis planavo išnuomoti Merkinės seniūniją Minsko kaštelionui Mykolui Antanui Rokickiui, bet šis netrukus mirė ir sandoris neįvyko. 1778 m. gruodžio 18 d. iš Merkinės rašytame laiške Jokūbas Godačevskis perspėjo M. Oginskį, jog „tai yra kai kurių galiūnų klasta“: išnuomojęs Merkinės seniūniją prie jos valdymo jis jau negrįžtų, nes nuomininkas supirktų jo skolos raštelius ir

22 Ignotas Oginskis netrukus (vasario 25 d.) atrasė: „Patariu visais įmanomais būdais atsikratyti skolų, ar tai išnuomojant savo valdas, ar sumąstant ką nors kita. Kai valdas laikys savi – įbrisi į dar didesnes skolas, nes jie pirmiausiai rūpinsis savimi. Mūsų brolis Kazimieras tik dabar tai suprato, kai liko su keliais marškiniiais ir daugybe skolų. Dabar jis šaukiasi mūsų pagalbos, o jo tarnai juokiasi ir šaiposi tapę ponais“, LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 5771, l. 6.

23 M. Oginskis teigė žinojęs, „kokių sunkių tėvų rūpesčių seniūnija pateko į mano rankas“ (už tai tėvams jautė didelę pagarbą), LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 6275, l. 5v. 1767 m. vasario 10 d. laiške Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės maršalui jis pasakojo apie Merkinėje viešėjusį Vilniaus vaivadą Oginskį, kuris patarė esant gerai progai dabar, kai išdininkas taip smarkiai įkyrėjo, susiderėti dėl Merkinės. M. Oginskis atsakė trumpai: „Jokiais būdais Merkinės seniūnijos neparduosiu, ir taip davė man ramybę“, *Ibid.*, l. 33v–34. Tačiau M. Oginskis buvo ne visai atviras ir su Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės maršalu, nes šis irgi įtikinėjo visaip parduoti seniūniją, būdamas Varšuvoje dėliojo planus, ką Matas galėtų gauti mainais, 1767 m. vasario mėnesį kvietė jį atvykti į Varšuvą, o šis viską žinodamas atsikalbinėjo liga. Vis dėlto kovo mėnesį jis buvo priverstas ten nuvykti, kur pirmą kartą planavo susitikti su valdovu Stanislovu Augustu ir ta proga parašė dvi kalbas – sveikinimo, kurioje dievagojosi jau seniai norėjęs jam prisistatyti, tačiau to negalėjęs padaryti dėl suprastėjusios sveikatos, kurią lėmė „daugelis bylų“, ir padėką už valdovo sutikimą, kad seniūniją po jo mirties valdytų žmona, *Ibid.*, l. 35v–36. Balandį grįžęs iš Varšuvos M. Oginskis laiške bičiuliui, Minsko žemės teismo teisėjui I. Karnickiui, džiaugėsi, jog išdininko planas nepavyko, *Ibid.*, l. 41.

24 LVIA, f. SA, b. 5917, l. 538–541v. Po dviejų metų, 1770 m. kovo 1 d., iš jų M. Oginskis pasiskolino dar 22 tūkst. auksinų, *Ibid.*, l. 614–615v.

25 *Ibid.*, l. 772–773v.

26 *Ibid.*, l. 1294–1297v.

tuo pagrindu toliau laikytų valdą. Bylų patikėtinis patarė: būtina norint galima išnuomoti seniūniją, bet ne visą, o tik palivarkus, tuo tarpu miestą reikėtų pasilikti savo valdžioje²⁷. Vėliau būtent tas pats J. Godačevskis iš M. Oginskio ir išsinuomojo Merkinės seniūniją – 1781 m. vasario 20 d. Liubavičiuose pasirašytame susitarime jis gavo seniūniją trims metams, už tai sumokėjo 15 tūkst. auksinų, be to, dalis iš seniūnijos gaunamų pajamų turėjo atitekti M. Oginskiui skoloms gražinti²⁸.

Tačiau gražinti skolas sekėsi sunkiai. Daug pinigų reikalavo aristokratiškas gyvenimo būdas ir M. Oginskio pomėgiai. 1759 m. lapkričio 11 d., būdamas 21 metų amžiaus, M. Oginskis apsipirko Vilniuje, kur per vieną kartą išleido beveik 6 tūkst. auksinų. Iš jų didelė dalis buvo skirta įvairiems audiniams pirkti. Iš šių audinių buvo pasiūti drabužiai: keturi kontušai, žiponas, apsiaustai, taip pat nupirka pora turkiškų batų. Bene brangiausias pirkinyus buvo 400 lenkiškų auksinų kainavęs gausiai auksu puoštas diržas²⁹. Nepigiai atsiėjo užsienietiškas alkoholis, nuolat dideliais kiekiais būdavo įsigijamas prancūziškas ir vengriškas vynas, kartais pirka šampano iš Prancūzijos ir Gdanske gamintos degtinės. Štai 1766 m. pabaigoje jis rašė savo įgaliotiniui Karaliaučiuje, kuris rūpinosi medienos plukdymu, Antanui Bilevičiui (*Antoni Bilewicz*), prašydamas nupirkti „pas poną Farenheitą (*Farenheyt*)“ ne mažiau kaip 60 butelių šampano, 2 statines alaus (kurį liepė vietoje išpilstyti ir butelius gerai užkimšti), taip pat nupirkti įvairių prieskonių ir visa tai atsiųsti jam į Rusiją. M. Oginskis taip pat labai mėgo anglišką alų ir nuolat dideliais kiekiais jo įsigydavo³⁰.

Kam buvo leidžiami pinigai, rodo ir pomirtiniai M. Oginskio kilnojamojo turto inventoriai. Juose minima daugybė puošnių drabužių, brangių ginklų (šautuvų ir kardų), laikrodžių, įvairiausių papuošalų, buities rakandų (tarp kurių gausu sidabrinų indų)³¹. 1785 m. pabaigoje sudarytame Mikulino dvaro inventoriuje buvo paminėta keturiolika ant sienų kabančių karabinių, dviejų vilkų ir meškos iškamšos. Tarp papuošalų minėti įvairūs auskarai, apyrankės, vėriniai, taip pat buvo iš gintaro pagamintas kryželis, auksinės ir sidabrinės tabokinės. Beje, tarp Bialyničiuose saugotų daiktų buvo ir šiuo metu nežinomas Merkinės seniūno paveikslas.

Išlaidų reikalavo ir kiti pomėgiai. Kaip ir kiti Oginskiai, Matas mėgo muziką, savo dvare laikė kapelą. Seniausios žinios apie jos buvimą yra iš 1765 m., tačiau greičiausiai tuo metu ją sudarė vos keli asmenys. Daugiau žinių esama iš 1779–1783 m. laikotarpio, nes išliko tuo metu Liubavičių dvare su muzikantais pasirašintós

27 LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 6246, l. 4–5v.

28 LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 5032, l. 3–4v.

29 M. Oginskio išlaidų Vilniuje 1765 m. sausio 11 d. sąrašas, LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 473, l. 2–3.

30 Angliško alaus įsigijimas nuolat fiksuojamas M. Oginskio išlaidų registruose. Taip pat plg. M. Oginskio ranka rašytą laišką, kuriame šis „labai“ prašė Varšuvoje buvusio ekonomo gauti dvi angliško alaus statines, LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 3944, l. 52.

31 Čia ir toliau pateikiama informacija remiantis šiais turto inventoriais: LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 4112 (1785 m. lapkričio 7 d. sudarytas Mikulino dvare saugoto kilnojamojo turto inventorių), b. 4793 (1786 m. gegužės 20 d. sudarytas Racevo dvare saugoto kilnojamojo turto inventorių), b. 4794 (1786 m. liepos mėnesį sudarytas Bialyničių dvare saugoto kilnojamojo turto inventorių).

sutartys³². 1781 m. lapkričio mėn. buvo pasirašytas kontraktas su kompozitoriumi ir kapelmeisteriu Benjaminu Pišpeku (*Beniamin Piszpek*), kuris įsipareigojo ne tik groti, bet ir mokyti M. Oginskio atsiųstus jaunuolius, taip pat komponuoti muziką³³. 1785 m. vasario mėnesį jis pasirašė kontraktą su valdovo muzikantu Vaclovu Četmaku (*Wacław Czetmak*), kuris įsipareigojo mokyti groti basetle Lauryną Juškevičių³⁴. 1782 m. rugsėjo mėnesį M. Oginskio kapela dalyvavo jo žmonos laidojimo išskilmėse, tuo metu jiems, kaip ir kitiems dvariškiams, laidotuvių proga buvo pasiūti specialūs išskilmėms skirti drabužiai. Tuo metu kapeloje buvo devyni asmenys.

Apie M. Oginskio dvarą išliko tik fragmentiškos žinios, nors aišku, jog įvairiu metu žmonių skaičius jame buvo nevienodas. 1765 m. sausio 15 d., prieš išvykdamas į Lenkiją, jis įsakė dvaro išdininkui, kad dvariškiai būtų maitinami prie bendro stalo, prie jo turėjo sėsti valdos valdytojas kartu su žmona, panelė Giedraitytė (greičiausiai iš M. Oginskio žmonos dvaro), ponas Kurhanskis (*Kurhański*), ponas Kiršteinas (*Kierszteyn*)³⁵, kambarinis Tšaskovskis (*Trzaskowski*), Žilevičius (*Żylewicz*) ir Antanas Bilevičius (jei tuo metu būtų Merkinėje). Ant stalo turėjo būti patiekiami ne daugiau kaip aštuoni patiekalai, t. y. 6 pusdubeniai ir 2 dubenys. Nurodyta paisyti, kad niekas „nesibastytų“, o ypač kad dvaro ir samdomi žmonės, kurie gaudavo pinigų maistui, nebūtų virėjų maitinami: „Kaip dažnai būna, kad virėjai, norėdami pasitarnauti, juos vaišina.“ Taip pat buvo paminėti kapelos nariai, kuriems nurodyta persikelti į virtuvės pastatą ir naktimis nevaikštinėti po miestą³⁶. Liubavičių valdose buvo samdomas ir dvaro medžioklis, kuris turėjo iš miškų tiesti žvėrieną Oginskių stalui³⁷. 1769 m. spalio 1 d. išdo raštininko pareigoms buvo priimtas Jurgis Smolenskis, jo žiniai buvo perduotas archyvas, dokumentai, kurie turėjo būti saugomi Mikulino bernardinų vienuolyne, jis buvo įpareigotas saugoti juos nuo supelijimo, ugnies, padaryti specialias spintas, stalčiuose sudėlioti dokumentus, juos prieš tai suskirsčius³⁸. 1785 m. rugpjūčio 25 d. dvaro pataurinkiu buvo paskirtas Tadas Ridzevskis. Jis buvo atsakingas už vaistinę ir alkoholį, jo tinkamą saugojimą, įvairių

32 Žr. kontraktus, pasirašytus su kapelos nariais 1779–1783 m., saugomus: LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 5427.

33 Buvo išvardyta, kad tai bus šokių muzika, sonatos, koncertai, ir šie kūriniai turėjo būti atiduodami M. Oginskiui, LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 5336, l. 95.

34 LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 5430, l. 1.

35 Žinome, jog Kiršteinas buvo dvaro gydytojas. Minėtoje potvarkių knygoje randame 1765–1766 m. duotus nurodymus išduoti jam maisto produktus, LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 3617, l. 21, 21v, 22. 1766 m. vasario 19 d. minimas ir dvaro felčėris Glovackis (*Głowacki*), *Ibid.*, l. 21v.

36 Beje, nurodymo pabaigoje buvo pažymėta: jeigu kuris iš pravažiuojančių norėtų pailsėti Merkinės dvaro pastate, tokių įsakyta nevaišinti ir jų arklių nešerti, „net jei nežinau, kas atvažiuotų, taip pat ir iš šeimos (familijos), juo labiau paprastų draugų“, bei pasiteisinti, jog dvaras viską savo poreikiams perka už pinigus, *Ibid.*, l. 11v–12v.

37 Išliko 1778 m. liepos 23 d. – 1780 m. birželio 24 d. laikotarpiu Mykolos Likos (*Michał Łyko*) Oginskio stalui tiekto žvėrienos sąrašas, kuriame buvo išvardytas didelis skaičius kiškių, jerubių, ančių, tetervinų, kurtinių, putpelių, viena gervė (LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 4092, l. 6–7). Taip pat plg. M. Oginskio 1784 m. gruodžio mėnesį išduotą instrukciją Mikulino grafystės dvaro medžiokliui Labanovskiui (*Łabanowski*), LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 4104, l. 1.

38 Išdo raštininko metinis atlygis siekė 40 rublių, LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 157, l. 1.

rūšių degtinės gaminimą, turėjo rūpintis, kad stikliniai indai būtų nuplauti, o kai ponas sėdės prie stalo, tuomet asmeniškai jam patarnauti pilstant svaigiuosius gėrimus³⁹.

Oginskių archyve išlikę dokumentai liudija M. Oginskį daug dėmesio skyrus ūkio priežiūrai. Ūkinius reikalus prižiūrėjo vadinamieji „lietuviškų“ ir „rusėniškų“ valdų ekonomai arba komisarai, o smulkesnėse valdose šeimininkavo žemesnio rango ūkvedžiai ir raštininkai. Ankstyviausias žinomas M. Oginskio potvarkis valdų ekonomams datuojamas 1763 m. vasario 25 diena. Tą dieną išduotus nurodymus generaliniam M. Oginskio valdų komisarui Jonui Tulovskui (*Jan Tulowski*), kuriais buvo nurodyta vadovautis ir visų valdų ekonomams, sudarė trylika punktų⁴⁰. M. Oginskis įpareigojo pavasarį Nemuno ir Merkio upėse pastatyti tinklus, o sugautą žuvį laikyti gyvą Merkyje pastatytoje skrynioje. Liepė prižiūrėti, kad dvaro ir valstiečių laukai neliktų neapsėti, „kaip kad būdavo tiek metų“, „nes aš stipriai dėl to pyksiu“, o ekonomų žmonos užveistų daržus, kuriuose augintų daržoves ne tik savo stalui, bet ir nešdamos pelną M. Oginskiui, „kaip kiti yra įpratę daryti savo ponams“. Nurodė užveisti kuo didesnę kiaulių, galvijų ir avių bandą (beje, uždraudė juos laikyti ekonomams, „nes per tai dvaro tvartai menkėja ir smulkėja“), „akylai prižiūrėti pieno produktus“, atnaujinti bravorus, rinkti iš valstiečių mokesčius pinigais ir natūra (javais, apyniais, grybais, riešutais, vištomis, kanapėmis, linais). Taip pat nurodė sudaryti valstiečių inventorių, surašant, kiek jie turi sūnų, dukterų, kiek laiko galvijų, kiek kaimuose likę tuščių sklypų, kokius mokesčius moka, o ekonomus įpareigojo apie skiriamus darbus valstiečiams pranešti iš vakaro arba savaitę į priekį, „neengiant vargingesnių ir nedarant nuolaidų turtingesniems, kaip kad dažnai atsitinka“. Straipsnio įvadinėje dalyje paminėtoje „įvairių potvarkių knygoje“ randame nurodymus, 1764 m. spalio 13 d. prieš išvykstant į Lietuvą duotus Mikulino valdos ekonomui Antanui Čarnoruckiui (*Antoni Czarnorucki*), to paties mėnesio 26 d. duotus nurodymus Liubavičių ekonomui Antanui Božimovskui (*Antoni Borzymowski*), 1765 m. sausio 15 d. prieš išvykstant į Lenkiją duotus nurodymus Merkinėje likusiam M. Oginskio dvaro išdininkui Jonui Žeromskui (*Jan Żeromski*) ir Merkinės paseniūnui bei lentvaičiui Stanislovui Grochovskui (*Stanisław Grochowski*)⁴¹ ir t. t. O 1765 m. rugsėjo 29 d. Liubavičių grafystės gyventojams buvo paskelbtas M. Oginskio universalas, kuriuo uždrausta prekiauti pakampiuose ir namuose, nurodant grūdais, gyvūnais ir kitomis prekėmis prekiauti tik Liubavičių mieste turgaus dienomis, priešingu atveju grasinant baudomis, prekių konfiskavimu ir kūno bausmėmis⁴².

Iki pirmojo Abiejų Tautų Respublikos padalijimo 1772 m. Oginskis labai aktyviai darbavosi Merkinėje. Vos sulaukęs aštuoniolikos, nusipirko pirmą sklypą Merkinėje, o vėliau pirko aikštes su namais pačiame miestelio centre ir žemės aplink

39 Dvaro pataurininkio metinis atlygis siekė 30 rublių, LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 158, l. 1.

40 LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 475, l. 1–2.

41 LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 3617, l. 3–5, 6–8, 11V–12V, 12V–13.

42 *Ibid.*, l. 20.

dvarą⁴³. Trakų vaivada Andrius Oginskis ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės virtuvininkas Ksaveras Oginskis Merkinėje vėliau paveldėjo M. Oginskio įsigytus dešimt sklypų su pastatais, iš jų net penki sklypai buvo turgaus aikštėje. Juose buvo mūrnaimiai, karčemos, kavinės pastatas, parduotuvės, taip pat minėti gausūs šalia dvaro buvę sklypai⁴⁴. M. Oginskis ne tik pirko žemę, bet ir investavo į kai kuriuos verslus: nuomojosi iš miesto malūną, o iš vietos kunigo – karčemą⁴⁵. Jam priklausė ir Merkinėje veikusi kavinė. Joje prekiauta ne tik kava, bet ir prancūzišku vynu, midumi, alumi (iš pradžių šis buvo arvežamas iš Vilniaus, o vėliau prekiauta gamintu Alytuje), geresnės kokybės degtine⁴⁶. 1766 m. viduryje jis dėjo pastangas gauti teisę rengti Merkinėje mugės ir prekymečius, nes, kaip tų metų rugpjūčio 12 d. kažkokiam Kušeliui (*Kuszel*) rašytame laiške sakė, „be jų susiduriu su sunkumais“⁴⁷.

Oginskis duodavo ne tik bendresnio pobūdžio nurodymus, bet ir labai konkrečius, kontroliuodavo, kaip buvo nudirbami paskirti darbai. Tai aiškiai atspindi jo susirašinėjime su valdų ekonomais. 1766 m. pavasarį M. Oginskis laiške Merkinės administratoriui Ignotui Makovskui patarė gaudyti Merkinės ežeruose žuvis ir jas parduoti, stengtis sukaupti pinigų, kurie netrukus bus reikalingi skoloms „lietuvių kreditoriams“ padengti, taip pat stengtis maistą rinkti seniūnijoje jo neperkant, žadėjo atvykti ir perspėjo: „Jeigu nerasiu meitelių ir jaučių, kaip anksčiau liepiau, tuomet jūsų paties teirausiuos, dėl ko nevyksta taip, kaip nori ponas.“ Liepė stropiai vykdyti pavedimus, „kad nerasiau nieko, kas man keltų nerimą, o tik turėčiau jums padėką“⁴⁸. 1767 m. vasario 19 d. Liubavičių ekonomui Jonui Kozeikai davė nurodymus daryti pelenus ir potašą, užbaigti ledainę, į ją pradėti vežti ledą, daryti alų⁴⁹. 1767 m. vasario 26 d. iš Merkinės rašė komisarui Juozapui Kukielui (*Józef Kukiel*) būti pasirengusiam jo žmonos atvykimui, prigaudyti gavėniai žuvis, ją laikyti dėžėse gyvą, o iš Čerėjos ežerų parūpinti tris vežimus šaldytos žuvis, kurių pusę atiduoti Mikulino bernardinams. Nurodė daryti tamsaus alaus 2 statines, vieną jų atiduoti bernardinams, o kitą saugoti, duoti nebent jo žmonai, jeigu šiai bus skanu⁵⁰. 1767 m. gegužės mėn. 10 d. buvo parengti nurodymai Merkinės ekonomui prieš išvykstant į Rusiją. Šiuose nurodymuose reikalauta viską įvykdyti „be jokių atsikalbinėjimų, pakanka iš manęs juokų, ką liepia ponas, tą kiekvienas ekonomas ar gubernatorius,

43 Plg. kai kuriuos M. Oginskio sklypų įsigijimo Merkinėje sandorius: LVIA, f. SA, b. 582, l. 59, 81; b. 5917, l. 323–324v, 473–478v.

44 1786 m. liepos 6 d. atliktas M. Oginskio turto paveldėtojų įvesdinimas į Merkinėje buvusį nekilnojamąjį turta, LVIA, f. SA, b. 6111, l. 1265.

45 *Lietuvos magdeburginių miestų privilegijos ir aktai*, t. V: *Merkinė*, p. 479–480.

46 Įdomumo dėlei galima paminėti, jog per daugiau nei metus nuo 1778 m. balandžio mėnesio kavinė uždirbo beveik 840 auks. gryno pelno, tai sudarė apie 30 proc. apyvartos, LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 483, l. 40v.

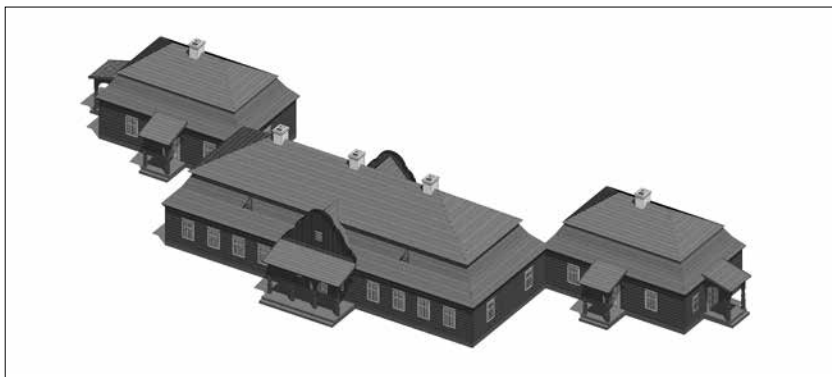
47 LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 6275, l. 22.

48 *Ibid.*, l. 13.

49 *Ibid.*, l. 34v–35.

50 *Ibid.*, l. 36v–37.

2. Merkinės dvaro rūmai. Hipotetinės rekonstrukcijos autorius Ž. Buržinskas.

net ir komisaras privalo klausyti, todėl ir šiuo potvarkiu įspėju ekonomą, kad būtų, kaip noriu, pažadu, jog už tai ekonomas atsakys⁵¹. M. Oginskis liepė miškuose iškirštą medieną nutempti prie upės bei parengti ją gabenti⁵². Tam pasitelkti ne mažiau kaip 30 seniūnijos žmonių: „[...] nejuokauju, nepriimsiu pasiteisinimo, jog Maskvėnai trukdo, nes jie ramiai žygiuoja.“ Taip pat nurodė prižiūrėti, kad būtų baigta statyti lentpjūvė, tačiau taip pat vadovautis, „kad visur – laukuose, kamaroje ir tvartuose – viskas būtų gerai, o ne vieną užleidus, imtis kito“. Taip pat liepė pastatyti plytinę, „vietoje, kur nurodžiau“, „kad kai atvyksiu, jei Dievui leidus būsiu gyvas, jus pagirčiau, kad padaryta, kaip prašiau“. 1767 m. balandžio 13 d. laiške S. Grochovskiui reikalavo pasirūpinti rūmų stogu, pastatyti karčemą Ratininkuose bei iki balandžio 23 d. atidaryti plytinę, „kad aš, atvykęs ir pamatęs plytinėje nemažai plytų, poną pagirčiau“. Taip pat priminė, kad lentpjūvė nestovėtų be darbo, liepė išskirti Merkinėje vietą, kurioje namą galėtų statytis žydas Jankelis, taip pat pasirūpinti rotušė, „tegu miestas kažkiek prie jos prisideda“, bandyti „juos įtikinėti“, kad bent jau padengtų pastatą kalkėmis ir išdažytų baltais dažais, „nes aš jau pakankamai prisidėjau“⁵³.

Tačiau dar daugiau M. Oginskio laiko, dėmesio, energijos ir sveikatos⁵⁴

51 *Ibid.*, l. 42v–43.

52 M. Oginskiui priklausė „laivai Nemuno uostuose“: dvi vytinės Stolpcuose (Stolpcai) ir dvi Merkinėje. Jais į Karaliaučių ir Klaipėdą buvo plukdoma Merkinės seniūnijoje ir ruseniškose M. Oginskio valdose iškiršta mediena. Beje, medienos plukdymą kontroliavusiam asmeniui M. Oginskis mokėdavo daugiau nei kitiems savo darbuotojams. Štai 1766 m. rugsėjo 25 d., samdydamas Žemaitijos taurininką Antaną Bilevičių vadovauti vytinėms, ruošti ir plukdyti medieną į Karaliaučių ir Klaipėdą, išparėjojo jam mokėti metinį 1 tūkst. auksinų atlygį, LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 3617, l. 27–27v.

53 LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 6275, l. 56v–58.

54 1766 m. laiške J. Kozekai, pasakodamas apie bylą Lietuvos izdo komisijoje nagrinėjimą, M. Oginskis rašė: „Toks mano vargas, kad turiu bylinėtis visuose teismuose“, *Ibid.*, l. 13. 1766 m. birželio 20 d. laiške savo įgaliotiniui ir sekretoriui Vitanovskiui guodėsi: „Ką gi galiu daryti, turiu kęsti vargą, visada man taip atsitinka“, „kasdien krūva durklų persmeigia mano širdį ir man pakanka nerimo, Dievas pats mato, ką privalau iškęsti“, *Ibid.*, l. 18. 1767 m. balandžio mėnesio 24 d. laiške Juozapui Kukielui rašė, jog jam „neduoda miegoti nuolatiniai procesai“, *Ibid.*, l. 42.

reikalavo gausūs teismo procesai, vykę Vitebske, Trakuose, Lydoje, Gardine, Naugarduke, Mscislave, Pinske, Oršoje, taip pat aukščiausiuose teismuose – Lietuvos Vyriausiam Tribūnole ir Išdo komisijoje. Procesai buvo įvairaus pobūdžio, tačiau tarp jų dominavo ieškiniai dėl M. Oginskio laiku negrąžintų skolų. Ši problematika ryškiausiai atsiskleidžia M. Oginskio įgaliotinio Jokūbo Godačevskio korespondencijoje. Štai 1778 m. vasario 25 d. iš Vadėnų rašytame laiške jis priekaištavo savo ponui, kad buvo paliktas likimo valiai: jis turėjo prižiūrėti beveik trisdešimt M. Oginskio bylų įvairiuose teismuose ir visos buvusios painios ir sunkios, o jis negavo ne tik jokių nurodymų, bet ir pinigų („ne vieno šilingo“) bylinėjimosi išlaidoms ir advokatų paslaugoms⁵⁵. 1783 m. sausio 16 d. iš Trakų rašytame laiške J. Godačevskis pranešė: jam buvo paduoti septyni M. Oginskiui skirti šaukimai į teismą, Merkinės dominikonai šaukė dėl sprendimo, įpareigojančio sumokėti 3 tūkst. auksinų skolą, nevykdymo, o Liškiavos dominikonai šaukė dėl 8 tūkst. auksinų skolos. Dalis bylininkų M. Oginskį šaukė į Lietuvos išdo komisiją, o kai kurie – į Naugarduko pilies teismą: „Nežinau, į kurią pusę pasisukti, kas iš to bus, pats ponas protauk, jus įvels į tokius nuostolius, iš kurių niekada nesugebėsite išbristi, būk ponas tikras, kad tai tave stipriai prislėgs.“⁵⁶ Po trijų mėnesių J. Godačevskis informavo savo poną, kad artėjančioje Trakų žemės teismo sesijoje prieš jį buvo iškelti devyni ieškiniai ir visi buvo susiję su neapmokėtomis skolomis⁵⁷.

Šalia to daugybė ginčų vyko su buvusiais M. Oginskio valdų ekonomais. XVIII a. 7-ajame dešimtmetyje M. Oginskis bylinėjosi su buvusiais Liubavičių ekonomais Antanu Božimovskiu ir Mykolu Daugėla (*Michał Dowgiatto*), o 1766 m. M. Oginskis susipyrko su Merkinės seniūnijos ekonomu Ignotu Makovskiu (*Ignacy Makowski*). Radęs menkas įplaukas iš seniūnijos, manė buvęs ekonomo apvogtas (jo manymu, pasisavinta suma galėjo siekti iki 100 tūkst. auksinų), su pastaruoju bylinėjosi iš pradžių Trakų pilies teisme, o vėliau Lietuvos Vyriausiam Tribūnole. Galiausiai sutiko, kad ginčą spręstų trečiųjų teismas, o šis iš I. Makovskio tepriteisė 3064 auksinus⁵⁸. Nuo 1768 m. vyko ginčas su dar vienu buvusiu Liubavičių valdos administratoriumi Jonu Kozeika, iš kurio M. Oginskis savo įpročiu buvo pasiskolinęs 9 tūkst. auksinų. Konfliktas kilo dėl ekonomo žiauraus elgesio su valstiečiais.

55 LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 6246, l. 2–3v.

56 LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 5032, l. 17–17v.

57 1783 m. balandžio 24 d. J. Godačevskio iš Merkinės rašytas laiškas M. Oginskiui, *Ibid.*, l. 34. Beje, šis bajoras ir vėl drįso priekaištauti M. Oginskiui, rašydamas: „Nežinau, ką ponas šiuo metu daro, kad savo noru apleidžia interesus, tokiu būdu galima ir visą turtą paleisti vėjais. Tų kelių tūkstančių nesumokėjote, o dabar ir keliasdešimties neužteks.“ Dar daugiau, jis mokė M. Oginskį, jog reiktų dalį savo turto parduoti: „Geriau turėti mažesnę turtą, bet laisvą nuo skolų. Pastarųjų atsikratyti kitaip, negu pardavus dalį turto, nepavyks. Priešingu atveju tik augs procentai, kreditoriai turtą išplėš po gabaliuką, o ponui nieko nepaliks. Galima manęs neklausyti, galima mane pavadinti blogiausiu, bet kaip Dievas danguje, taip iš tikrųjų ir nuoširdžiai linkiu ponui gero“, 1783 m. birželio 26 d. J. Godačevskio iš Merkinės rašytas laiškas M. Oginskiui, *Ibid.*, l. 37.

58 M. Oginskio kvitas, datuotas 1770 m. gruodžio 29 d., apie atsiimtus trečiųjų teismo priteistus pinigus, LVIA, f. SA, b. 5917, l. 617–617v.

3. Merkinės dvaro rūmai. Vakarinis fasadas. Hipotetinės rekonstrukcijos autorius Ž. Buržinskas.

M. Oginskis J. Kozeiką išbarė, bet šis ne tik neatgailavo, bet ir įžūliai atsikalbinėjo. Kai supykęs M. Oginskis užsimojo jam tvoti kumščiu, šis nesutriko ir pats griebė savo poną už krūtinių, ir šis buvo priverstas kviestis tarnų pagalbos. Prasidėjo dvylika metų trukęs bylinėjimasis – J. Kozeika reikalavo grąžinti jam skolą, o M. Oginskis kaltino J. Kozeiką neatsiskaičius už Liubavičių valdos administravimo darbus⁵⁹.

Kita grupė teisminių ginčų susijusi su nuosavybės į turta klausimais. 1765 m. M. Oginskis laiške dėdei, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės maršalui Ignotui Oginskiui, pasakojo, jog su Mikulino valda besiribojančių valdų savininkai važinėja po apylinkes, aiškinasi ribas, „skelbiasi atimsiantys galybę kaimų“, taip pat niokoja mišką. Todėl jis prašė atsiųsti autentišką ribų aprašymą ir su Mikulino valda susijusių dokumentų: „Galėsiu apsisaugoti nuo priešų įsibrovimų.“⁶⁰ Vėduos D. Osolinskaitę, pagerėjo finansinė M. Oginskio padėtis, tačiau, kita vertus, atsirado naujas teisminis ginčas su teises į valdas pareiškusia Liubeckių šeima. Šis ginčas užtruko kelis dešimtmečius, pareikalavo didelių pastangų ir išlaidų. Liubavičių valdos Vitebske ir Pohosto valdos Pinske valdymas rėmėsi Minsko kaštelionaičio Juozapo Liubeckio užrašymais savo žmonai – juose buvo garantuota 300 tūkst. auksinų suma. Liubeckiai šioje byloje siekė bylinėtis Pinsko žemės teisme, o Oginskiai stengėsi, kad būtų spręstų Oršos žemės teismas. Nors didelė dalis valdų buvo Oršos pavieto teritorijoje, bet Liubeckiai kreipėsi į Pinsko žemės teismą, kuriame „Liubeckis [buvo] teisėjas ir visas teismas su juo susigiminiavęs“, ir išgavo sprendimą už akių. Oginskiai kreipėsi į Lietuvos Vyriausiąjį Tribunolą, prašydami, kad būtų būtų persiųstą spręsti Oršos žemės teismui, o Liubeckis nubaustas už kreipimąsi į netinkamą teismą. Tokį sprendimą jiems pavyko pasiekti, tačiau bylinėjimasis aukščiausiajame teisme užtruko ir pareikalavo nemažų resursų⁶¹. Tačiau jo priešininkai nenurimo, mėgino

59 1780 m. buvo pasirašyta taikos sutartis, o dar po dvejų metų J. Kozeika savo testamentu vykdytoju pasirinko būtent M. Oginskį. Visa su šiuo procesu susijusi medžiaga (skundai, šaukimai į teismą, byloje sakytos kalbos, teismo sprendimai byloje) ir J. Kozeikos testamentas saugomi: LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 3633.

60 LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 6275, l. 2.

61 1767 m. vasario 19 d. laiške I. Karnickiui M. Oginskis rašė: „Pinsko teisėjui nebūtų padėję ir akiniai, net jei užsidėtų dvejus, nes aš su savo geru regėjimu turėjau dėti dideles pastangas ir pinigus Tribunole [...]. Jau sau nelinkiu bylinėtis Tribunole, darbo daug, pastangų dar daugiau, o maišas turi būti dar didesnis“, *Ibid.*, l. 35–35v.

panaikinti šio teismo sprendimą kaip paskelbtą netinkamoje teismo sesijoje⁶². Bylą vis dėlto sprendė Oršos žemės teismas, tačiau tarpinį 1769 m. birželio 23 d. priimtą šio teismo sprendimą apskundė Trakų kaštelionas Tadas Oginskis. Jis kaltino teisėjus, jog šie, pritarę, jog byla būtų nagrinėjama iš taktinio registro, vėliau sprendimą pakeitė – nutarė ieškinius perkelti į paprastąjį bylų registrą, nukėlę posėdį valandai, tuo metu priėmė sprendimą atidėti bylos nagrinėjimą, kol šalys susipažins su visais bylos dokumentais. Lietuvos Vyriausiasis Tribunolas žemesniojo teismo teisėjus išteisino, tačiau pačią bylą persiuntė spręsti Trakų žemės teismui⁶³. Pastarasis teismas tarpiniu sprendimu nurodė įvesdinti į Pohosto valdą M. Oginskį ir jo žmoną, tačiau Liubeckiai tokį sprendimą apskundė. 1778 m. vasario 7 d. Lietuvos Vyriausiasis Tribunolas nutarė, jog sprendimas buvo nepagrįstas – Oginskiai niekada Pohosto valdos nevaldė, todėl negalėjo būti į ją „grąžinti“⁶⁴. Tačiau bausmių Trakų žemės teismo teisėjams neskyrė, esą jie nežinojo visų bylos dokumentų, ir bylą vėl grąžino tam pačiam teismui. Bylinėjimasis šioje byloje truko ir kitais metais.

M. Oginskis dažnai pats vykdavo į teismą stebėti, kaip buvo nagrinėjama jo byla, taip pat stengėsi visaip paveikti jos baigtį. Vietoje, kaip tuomet buvo įprasta⁶⁵, neformalioje aplinkoje bendraudamas su teisėjais aiškino savo prašymų ir reikalavimų pagrįstumą. 1765 m. pabaigoje, ruošdamasis bylinėjimuisi su Liubeckiais Lietuvos Vyriausiajame Tribunole, laiške bylų patikėtiniui Mykolui Osvecimskui prašė pasirūpinti byla, žadėjo pats atvykti: „Duos Dievas, atvyksiu į Minską, nepraleisiu progos mano teisėtame interese ponams Tribunolo teisėjams asmeniškai pristatyti savo bylą.“⁶⁶ Įtikindamas pasitelkdavo ne tik žodinius argumentus: 1767 m. balandžio 15 d. į Merkinę S. Grochovskui rašytame laiške prašė jo nupirkti Vilniuje 60 butelių geresnio vyno bei atsiųsti jį į Rusiją, „nes artinasi bylos nagrinėjimas Orštoje ir Vitebske, o čia niekur negaliu gauti“⁶⁷. Siekdavo užmegzti pažintis su teisėjais, sulaukti trečiųjų asmenų užtarimo. Sulaukęs savo bičiulio, Minsko žemės teismo teisėjo I. Karnickio, laiško, kuriame šis informavo apie asmenis, išrinktus Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo teisėjais, prašė save jiems rekomenduoti, mat tikėjosi, jog Liubeckiai būtinai teiks apeliaciją dėl Oršos žemės teismo sprendimo⁶⁸. Negalėdamas į bylos nagrinėjimą atvykti asmeniškai, jis pasistengdavo parašyti laiškus bylą nagrinėsiančio teismo teisėjams. Štai 1766 m., tikėdamasis bylinėtis su A. Božimovskiu Vitebsko žemės teisme, jis rašė laiškus šio teismo teisėjams ir raštininkui, prašydamas, kad jų

62 Tai kėlė nuostabą M. Oginskiui: „Dėl didelio savo protingumo stengiasi panaikinti Tribunolo sprendimą, ir kaip jiems tai gali tilpti galvoje, kad žemesnysis teismas persvarstytų arba panaikintų Tribunolo sprendimą“, *Ibid.*, l. 42.

63 1770 m. kovo 17 d. Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimas, LVIA, f. SA, b. 523, l. 206–207v.

64 LVIA, f. SA, b. 157, l. 785–792v.

65 A. Stankevič, *Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo veikla XVIII a. II pusėje: bajoriškiosios teisės raiška*. Daktaro disertacija, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2013, p. 304.

66 LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 6275, l. 11–11v.

67 *Ibid.*, l. 58.

68 *Ibid.*, l. 35–35v.

priimtas sprendimas nebūtų „varginantis“⁶⁹. Tais metais M. Oginskio laišškai pasiekė ir Oršos žemės teismo, kuriame turėjo būti nagrinėjama byla dėl teisių į Liubavičių ir Pohosto valdas, pareigūnus. Juose kalbėta apie teismo šlovę, kurią lėmė teisingi jo priimti sprendimai, tikėtasi, „kad nereikės skųstis“, buvo žadama draugystė⁷⁰.

Bylinėjantis teko samdyti ir daugybę teisininkų bei bylų patikėtinių. XVIII a. 7-ajame dešimtmetyje M. Oginskis naudojosi Lietuvos Vyriausiajame Tribunole dirbusio advokato Ignoto Daškevičiaus (nuo 1769 m. Gardino arklidininkas) ir ten pat dirbusio bylų patikėtinio Rečycos tiltininko Mykolo Osvecimskio (*Michał Osiecimski, Oświęcimski*) paslaugomis⁷¹. Rusėniškose pirmos instancijos teismuose (Vitebske, Oršoje) M. Oginskio bylomis užsiėmė Vitebsko rotmistras Felicijonas Rostkovskis⁷², Liudvikas Lipskis ir kiti asmenys. M. Oginskis ir pats neblogai išmanė teisę, ja domėjosi ir savo žinias bandė pritaikyti praktikoje. 1766 m. pirmojoje pusėje rašytame laiške Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės maršalienei Elenai Oginskienei jis nurodė, jog atidarė vaito teismą Merkinės seniūnijoje ir žadėjo, išsprendęs kelias bylas, atvykti jų aplankyti⁷³. Kai 1769 m. pradžioje jo patikėtinis Vitebske priekaištavo dėl jam neatsiųsto įgaliojimo, kurio reikalavo teismas, M. Oginskis atrušė: „Apie tai pasitariau su Tribunolo advokatais, jie tuo stebėjosi, ypač [dėl tokio reikalavimo] bylose dėl skolų, be to, peržiūrėjau konstitucijas, jokioje [tokio reikalavimo] neradau, išskyrus tai, jog kiekvienas advokatas privalo būti bajoras ir turėti nekilnojamojo turto.“⁷⁴ Įdomu pažymėti, jog M. Oginskis ne kartą priekaištavo savo Bokiničių palivarko Pinsko paviete ekonomui Sebastijonui Borovskiui „dėl teisės neišmanymo“⁷⁵. Beje, didelis dėmesys procesams ir geros teisės žinios buvo būdinga dažnam to meto didikui ar didikei⁷⁶.

69 *Ibid.*, l. 16v–17.

70 *Ibid.*, l. 25–25v.

71 Bylas Tribunole turėjęs prižiūrėti I. Daškevičius 1765 m. vasario 24 d. buvo pasamdytas už 25 muštų talerių metinį mokesį, o kitais metais jam buvo sumokėta 500 lenk. auksinų, LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 3617, l. 13, 22. 1766 m. M. Osvecimskio metinis atlygis siekė 60 muštų talerių, LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 6275, l. 22v.

72 F. Rostkovskio metinis atlygis siekė 50 muštų talerių, LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 3617, l. 29.

73 *Ibid.*, l. 25.

74 LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 6275, l. 73–73v.

75 Štai 1765 m. iš Liubavičių rašytame laiške M. Oginskis patarė jam „vertinti sau paskirtas pareigas, o ne daryti, kaip kam patinka, ypač Pinske nagrinėjamoje byloje. Neturint jokie nurodymo reikėjo veikiau leisti nuteisiamiems už akių, nei, sulaukus blogo patarimo, su pono žala, neturint jokių dokumentų, leisti teismui priimti sprendimą, o ir pats man atstovavęs advokatas neturėjo sau kartu su įgaliojimu atsiųstų dokumentų, taigi ir stoti byloje nebuvo įpareigotas. Turbūt ponas tą padarei dėl teisės neišmanymo, arba tas advokatas dėl jos nežinojimo smarkiai suklydo“, LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 6233, l. 2. O 1767 m. viduryje iš Merkinės rašytame laiške M. Oginskis nurodė jam nebeužsiimti teisme nagrinėjama byla: „[...] pats tuo pasirūpinsiu [...] [ir] prašau savo protu teisiniams reikalams nevadovauti ir daugiau jais neužsiimti, nes tai kels man rūpesčių; negaliu atsistebėti, jog ponas neapsižiūrėjęs paėmė paduotus šaukimus, kuriuose nėra nei vaznio paliudijimo apie įteikimą, nei datos, kada jie įteikti, o tai yra svarbiausi dalykai paduodant šaukimus“, *Ibid.*, l. 20.

76 Plg. Agnieszka Słaby, *Rządzcza oleszycka. Dwór Elżbiety z Lubomirskich Sienawskiej jako przykład patronatu kobiecego w czasach saskich*, Kraków: LIBRON, 2014, p. 182–191.

Įvairiuose teismuose vykusių teismo procesų tema buvo paliečiama ir dažname M. Oginskio laiške. Štai 1766 m. birželio 20 d. laiške savo įgaliotiniui ir sekretoriui Vitanovskiui derino net trijų ginčų detales. Pirmiausiai jis ragino pradėti derybas su Pranciškumi Kačanovskiui, prisimindamas jo nuopelnus tarnaujant pas M. Oginskio tėvą: „Niekada nenorėjau bylinėtis ir to visada vengiau, į bylinėjimąsi mane įtraukė ponai įgaliotiniai.“ Taip pat jis pasakojo apie Pinsko žemės teismo teisėjo Pranciškaus Liubeckio vizitą, esą šis atvykęs prašė su Liubavičių valda susijusių dokumentų: „Jokių nedaviau, išskyrus 1763 m. kovo 2 d. sprendimą už akių Tribunole, ir tai pačiam Liubeckiui stipriai prašant mano žmonos.“ Galiausiai paminėjo konfliktą su Merkinės valdytoju Makovskiui, kuris neatsiskaitė už savo darbą: „Mes be bylinėjimosi neapsieisime, turime pasibandyti.“ Pastarasis esą gerokai pasipelnė jo sąskaita, tačiau M. Oginskis padaręs tinkamas išvadas: „Dabar būsiu aš stropesnis savo reikaluose, niekuo nepasitikėsiu, o jei patikėsiu, žinosiu, nes mane pamokė, kaip turiu suktis, regis, anksčiau to mokiausi tik mokydamasis prancūziškų šokių, betgi ir dabar juk tenka pasimokyti.“⁷⁷ 1766 m. liepos 10 d. tam pačiam Vitanovskiui jis rašė apie naują bėdą – Orštoje prieš jį buvo paskelbtas sprendimas už akių, nes byla tinkamai nepasirūpino įgaliotinis Rostovskis, kuris savo reikalais išvyko į Vitebską: „Aš pats būčiau galėjęs, advokatams patariant, prižiūrėti savo bylos nagrinėjimą, bet man to neleido, ir taip be gerų žmonių pagalbos tenka patirti nuostolius.“ Taip pat jis prašė surasti geresnį įgaliotinį, kuriuo būtų galima pasitikėti, „priešingu atveju ir toliau pralaimėsime ir galime netekti turto“⁷⁸.

Nuo 1766 m. teisminiai reikalai Vitebsko ir Oršos teismuose derinti su Liubavičių grafystės pajamų raštininku Stanislovu Michnevskiui. 1766 m. rugpjūčio 22 d. iš Merkinės rašytame laiške M. Oginskis pranešė apie savo planus atvykti į bylos nagrinėjimą Oršos žemės teisme bei davė nurodymus: „Sprendimo už akių vykdymui, advokatams patarus, priešintis jėga, be didelės baimės, paduodant paprastą cedulę [t. y. popieriaus lapą, kuriame ranka buvo įrašomas atsisakymas paklusti teismo sprendimui], nežiūrint įtikinėjimų, kad tai antras sprendimas už akių.“ Laiške M. Oginskis save guodė, „Dievui padedant, kitoje sesijoje, geriau pasiruošęs, visiems duosiu atkirtį“, taip pat patarė nuvykus į Oršą pateikti skundą, nukreiptą prieš Trakų kaštelioną (nuo 1770 m. vaivada) Tada Oginskį ir skųsti visus tuos, kurie jį nuteisė už akių⁷⁹. Po trijų savaičių M. Oginskis ramino S. Michnevskį, aiškindamas: priešininkų atsiųstas pranešimas apie numatomą sprendimo vykdymą „mūsų negąsdina“, nes kiekviename sprendime už akių tik dėl teisinių formalumų įrašomas leidimas įvesdinti į valdą. Šiuo atveju esą pakanka gintis paduodant cedulę, o kad priešinga pusė nukėlė sprendimo vykdymo terminą, „tuo mums geriau, nes netrukus ponui į Rusiją pagalbon atsiųsiu sekretorių kartu

77 LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 6275, l. 18.

78 *Ibid.*, l. 20–20v.

79 LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 5773, l. 10–10v.

su puikiai teisę išmanančiu advokatu, tačiau patariu būti iš anksto pasiruošusiam sprendimo už akių panaikinimui teisme, pateikti įrašyti skundą, o šaukimus per vaznį įteikti priešingai pusei, įteikimo faktą paliudyti teismo raštinėje ir gauti patvirtinimo išrašą⁸⁰. 1767 m. spalio 29 d. Merkinėje sulaukęs žinių, kad Oršos žemės teismo sesija gali neįvykti, teigė, jog tai jį liūdina, nes turėjo vilties sulaukti sprendimo bylinėjantis iš esmės, nenorėjo likti nuteistas už akių. Bet liepė būti atidiems, nes tai galėjo būti paskleisti gandai, siekiant juos apgauti, išgyveno, kad neatsitiktų „kaip aną kartą“, kai jį nuteisė už akių remiantis jo paties ieškiniu⁸¹.

Teisminiais procesais M. Oginskiui teko rūpintis iki pat savo gyvenimo pabaigos. 1786 m. vasario 19 d. rašytame laiške M. Oginskis informavo savo valdų administratorių Vesiolovskį, kad laukia, kol bus nagrinėjama byla su Darsūniškio seniūniene A. Oginskiene, beveik kiekvieną dieną patiria rūpesčių, kurie verčia jį krimstis, ir tai sukelia ligą. Jis jau esą net būtų linkęs atsisakyti ginčo objekto – Starosėlės miško, kad tik kuo greičiau galėtų grįžti į Mikuliną. Toliau jis paminėjo, jog pradeda sirgti jo dvare esantys žmonės, o kaimuose pasitaikė ir mirčių⁸². Greičiausiai ėjo kalba apie kažkokią infekcinę ligą, kuri tų metų balandžio mėnesį, tikėtina, tapo ir paties M. Oginskio mirties priežastimi.

Išvados

Oginskių fonde saugomi su Mato Oginskio teisėmis į nekilnojamąjį turtą bei jo administravimu susiję dokumentai (ypač susirašinėjimas su ekonomais ir įgaliotinais teismuose) iš dalies leidžia atskleisti jo kasdienę rutiną. Jais remiantis galima pagrįstai spėti, jog būtent teisminiai ginčai ir ūkio priežiūra buvo pagrindiniai M. Oginskio užsiėmimai, juo labiau jog nei politinės, nei visuomeninės karjeros jis faktiškai nedarė.

M. Oginskio ūkio administravimo veikloje pastebimos dvi priešingos laikysenos. Maždaug iki pirmojo valstybės padalijimo 1772 m. jam būdingas smulkmenišką ūkio darbų reglamentavimas, pastangos sukcentruoti savo rankose nekilnojamąjį turtą (sklypų ir namų supirkinėjimas Merkinėje), investavimas ir įvairių verslų plėtojimas (malūno ir karčemos nuoma, kavinės veikla, lentpjūvės ir plytinės statymas, žvejyba, žemės ūkis, medienos plukdymas į Karaliaučių, rotušės Merkinėje remonto darbai ir kt.). Tolesniame gyvenimo laikotarpyje M. Oginskis vis dažniau savo valdas nuomojo kitiems asmenims, kas neigiamai veikė šių valdų būklę.

Gyvenimas ne pagal pajamas lėmė, jog M. Oginskis anksti įbrido į skolas ir pateko į uždarą ratą – norint gražinti skolas tekdavo vėl skolintis. M. Oginskis skolindavosi ir išleisdavo dideles pinigų sumas, užsienyje ir Lietuvoje pirkdavo

80 1766 m. rugsėjo 11 d. M. Oginskio iš Merkinės S. Michnevskui į Liubavičius rašytas laiškas, *Ibid.*, l. 12.

81 *Ibid.*, l. 20–20v.

82 LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 5798, l. iv.

įvairių prabangos prekių (drabužių, papuošalų, alkoholio, prieskonių, vaisių ir kita), išlaikė dvarą ir kapelą.

Sprendžiant iš teisminių procesų, kuriuose dalyvaudavo M. Oginskis, skaičiaus, tai jam buvo kasdienis dalykas. Jis bylinėjosi teismuose Vitebske, Trakuose, Lydoje, Gardine, Naugarduke, Mscislave, Pinske, Oršoje ir kitose vietose. Dažniausiai ieškiniai jam buvo keliami dėl negražintų skolų, o jis pats kėlė ieškinius savo valdų ekonomams, bylinėjosi dėl teisių į nekilnojamąjį turtą. Kaip atskleidžiama laiškuose, M. Oginskis tiesiog gyveno teisminiais reikalais, gilinosi į teisės niuansus bei naudojosi įvairiomis galimybėmis paveikti teismo procesą sau naudinga linkme (užmezgdavo pažintis su teisėjais, ieškodavo trečiųjų asmenų užtarimo, rašė laiškus teisėjams ir pats asmeniškai vykdavo į posėdžius).

Šaltinių ir literatūros sąrašas

Lietuvos magdeburginių miestų privilegijos ir aktai, t. V: *Merkinė*, sudarė Algirdas Baliulis, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2007.

Kiauleikytė Laima, Muzikinės kunigaikščio Mykolo Kleopo Oginskio pažiūros – epochų virsmo atspindžiai, in: *Kunigaikščiai Oginskiai Lietuvos istorijoje. Kultūrinės veiklos pėdsakais*, d. 1, sudarytoja Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2010, p. 171–190.

Link-Lenczowski Andrzej, Ogiński Stanisław Jerzy, *Polski Słownik Biograficzny*, t. XXIII/ 4, s. 99, Wrocław, etc., 1978, p. 637–638.

Martyniuk Wiesława, Mariaž codzienności z niecodziennością. W kręgu definicyjnych ujęć, in: *Forum Oświatowe*, 2011, Nr. 2 (45), p. 41–55.

Ragauskas Aivas, XVI–XVIII a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės miestiečių kasdienio gyvenimo tyrimai šiuolaikinėje lietuvių istoriografijoje, in: *Lituanistica*, 1997, Nr. 3 (31), p. 121–129.

Ślaby Agnieszka, Rzządzicha oleszycka. Dwór Elżbiety z Lubomirskich Sieniawskiej jako przykład patronatu kobiecego w czasach saskich, Kraków: LIBRON, 2014.

Słownik geograficzny Królestwa Polskiego, t. VI, Warszawa, 1885.

Stankevič Adam, *Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo veikla XVIII a. II pusėje: bajoriškios teisės raida*. Daktaro disertacija, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2013.

Пушкарева Наталия Л., Предмет и методы изучения „истории повседневности“, in: *Этнографическое обозрение*, 2004, Nr. 4, p. 3–19.

ADAM STANKEVIČ – istorikas, humanitarinių mokslų daktaras. Lietuvos istorijos instituto Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos skyriaus mokslo darbuotojas. Mokslinių interesų kryptis – XVI–XVIII a. Lietuvos teismų veikla, pagalbiniai istorijos mokslai.

Elektroninis paštas stankevic.adam@gmail.com

DAILY ROUTINE OF ELDER OF MERKINĖ MATEUSZ OGIŃSKI: IN THE VORTEXES OF ECONOMIC AND LEGAL MATTERS

ADAM STANKEVIČ

Lithuanian Institute of History

The article analyses some episodes from biography and the daily life of elder of Merkinė, vogt and colonel of a petyhorcy unit of the armed forces of the Grand Duchy of Lithuania Mateusz Ogiński (1738–1786). On the basis of the documents preserved in the Ogiński foundation of the Lithuanian State history archive (F. 1177), the article argues that Mateusz Ogiński was mainly occupied with the maintenance of his properties and litigation in courts, not actually seeking any political or public career. He personally issued directions to the stewards of his properties and controlled execution of his orders. Somewhere close to the First Partition of the Polish-Lithuanian Commonwealth (1772) he was known for the detailed regulation of his economic activities. He put effort to concentrate in his hands some real estate (by buying plots and houses in Merkinė), invested and developed various businesses (renting a windmill and a pub, operating a coffee shop, building a sawmill and a brickyard, fishing, shipping timber to Königsberg, renovating Merkinė's town hall, etc.). Later M. Ogiński was often renting out his properties to other individuals, but that had a negative influence on his possessions.

Lifestyle that disregarded the income made M. Ogiński drown in debt early, and he entered a loop of having to start borrowing to pay debts. Elder of Merkinė Ogiński would borrow and spend large sums of money to make purchases of various items of luxury abroad and in Lithuania (clothes, jewellery, alcohol, species, fruits, etc.), and to maintain his manor and even a folk music group. M. Ogiński litigated in many Lithuanian courts and, judging from his letters (and quite many of them survived), he would have inhabited these litigation processes, taking interest in legal nuances and using different opportunities to influence court processes to his advantage (making acquaintance with judges, looking for third party interceders, writing letters to judges, and personally participating in court proceedings). Most common lawsuits against him were about unpaid debts, yet his own claims were against stewards of his properties, and real estate rights.

Keywords: eldership of Merkinė, the Ogiński, daily routine, economics, courts.